

Тақырып: Бөлімшені сапқа тұрғызу

1. Сабақтың мақсаты: Білім алушыларға бөлімшенің сабы туралы түсінік беру.

2. Сабақтың барысы:

а) Ұйымдастыру кезеңі:

Взвод командирі білімгерлерді сапқа тұрғызады, оқытушыға рапорт береді, амандасу, түгендеу, білімгерлердің сырт көрінісін тексеру.

ә) Өтілген тақырыпты сұрау кезеңі:

- Әскери қызметші пәрменсіз саптық қалыпты қандай жағдайда қабылдайды?
- Әскери қызметші саптық қалыпты қандай пәрмен бойынша орындайды?
- «ЕРКІН ТҰР!» пәрмені қалай орындалады?
- Әскери қызметшінің сол қол жағына орнында бұрылуы қандай пәрмен бойынша жүргізіледі?

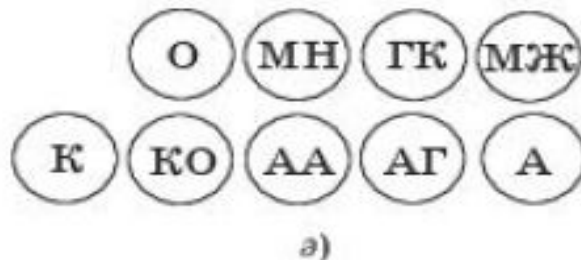
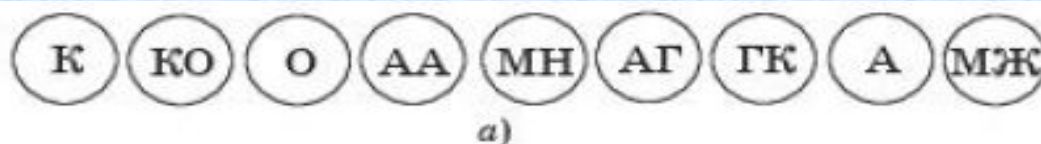
б) Негізгі бөлім:

Өрістетілген сап. Бөлімшенің өрістетілген сабы бір қатарлы немесе екі қатарлы болуы мүмкін.

Бөлімшені бір қатарлы (екі қатарлы) сапқа тұрғызу «Бөлімше, бір қатарға (екі қатарға) САПҚА ТҰР!» пәрмені бойынша жүргізіледі.

Бөлімше командирі саптық қалыпты қабылдап, және команда беріп саптың маңдайшеп жағына қарап тұрады; бөлімше штатқа сәйкес командирден солға қарай тұрғызылады.

Сапқа тұрғызу басталғанда бөлімше командирі саптан шығып, бөлімшенің сапқа тұруын қадағалайды.

8.1-сурет. Өрістетілген сап:

а) бір қатарлы; б) екі қатарлы

Бөлімшені орнында түзету үшін «ТҮЗЕЛ!» немесе «Солға ТҮЗЕЛ!» пәрмені беріледі. «ТҮЗЕЛ!» пәрмені бойынша оң жақ қапталда тұрғаннан басқасының барлығы басын оңға бұрып, түзеледі. «Солға ТҮЗЕЛ!» пәрмені бойынша сол жақ қапталда тұрғаннан басқасының барлығы басын солға бұрады. Түзелу кезінде әскери қызметшілер біршама алға, артқа немесе жан-жағына қозғала алады. Түзелгеннен кейін «ТІК ТҰР!» пәрмені беріледі, ол бойынша барлық әскери қызметші басын, жылдам тік ұстайды.

Бөлімше артқа бұрылып түзелген кезде пәрменде түзелу жағы көрсетіледі. Мысалы: «Оңға (солға) ТҮЗЕЛ!».

«ЕРКІН ТҰР!» пәрмені бойынша және «РЕТТЕЛ!» пәрмені бойынша орнында тұрған әскери қызметшілер былай әрекет жасауы тиіс.

«ЕРКІН ТҰР!» пәрмені бойынша еркін тұрып, оң немесе сол тізені бос ұстау, бірақ орнынан кетпеу, назарды әлсіретпеу және сойлеспеу керек.

«РЕТТЕЛ!» пәрмені бойынша саптағы орнын тастамай, қаруды, киім - кешек пен жабдықты түзеу қажет болған жағдайда рұқсат алу үшін саптан шығып тікелей бастыққа өтініш жасау керек.

«РЕТТЕЛ!» пәрмені алдында «ЕРКІН ТҰР!» пәрмені беріледі.

«Бөлімше-ТАРА!» пәрмені бойынша әскери қызметшілер саптан шығады. Бөлімшені жинау үшін «Бөлімше - МАҒАН КЕЛ!» пәрмені беріледі. Ол бойынша әскери қызметшілер командир жанына жүгіре жиналады да, оның қосымша командасы бойынша сапқа тұрғызылады.

Бөлімшенің бұрылыс жасауы осы саптық жарғының 31, 39 және 57-тармақтарында көрсетілген пәрмендер мен ережелер бойынша түзетуді сақтай отырып, барлық әскери қызметшілер бір уақытта орындайды.

Орнында бұрылулар «ОҢ-ҒА!», «Жарты айналым ОҢ-ҒА!», «СОЛ-ҒА!», «Жарты айналым СОЛ-ҒА!», «Артқа БҰ-РЫЛ!» пәрмендері бойынша орындалады.

Артқа, солға, жарты айналым солға бұрылулар – сол қол жаққа қарай сол өкшемен және оң аяқтың ұшымен; оңға, жарты айналым оңға бұрылулар – оң қол жаққа қарай оң өкшемен және сол аяқтың ұшымен жасалады.

Бұрылулар екі тәсілмен орындалады:

- бірінші тәсіл – дененің дұрыс қалпын сақтай отырып, тізелерді бүкпей бұрылу, дененің салмағын салмақ түсетін аяқ түсіру керек;
- екінші тәсіл – қысқа жолмен екінші аяқты қою керек.

Бөлімше орнында жазылу үшін «Бөлімше, оңға (солға, ортадан) осынша адымға алшақ-ТА! (жүгіре, алшақ-ТА!)» пәрмені беріледі. Орындалатын пәрмен бойынша жазылуды жүргізу басталатыннан басқа, барлық әскери қызметшілер көрсетілген жаққа қарай бұрылады, аяқтарын қоюмен бір уақытта басын саптың маңдайшебі жағына бұрады және артта келе жатқанға иығы арқылы қарап, одан көз айырмастан, жиіленген жарты адыммен (жүгіріп) жүреді; артта келе жатқан адам тоқтағаннан кейін әрқайсысы пәрменде көрсетілгендей осынша адым жасайды және солға (оңға) бұрылады.

Ортадан жазылған кезде ортадағы адам көрсетіледі. Ортадағы аталған әскери қызметші өз тегін естігеннен кейін «Мен» деп жауап береді де, сол қолын алға созып, оны төмен түсіреді. Бөлімше түзелген кезде, жазылу кезінде белгіленген аралық сақталады.

Бөлімшені орнында жинақтау үшін «Бөлімше, оңға (солға, ортаға) жинақ-ТАЛ! (жүгіре жинақ-ТАЛ!)» пәрмені беріледі. Орындалатын пәрмен бойынша жинақталу тағайындалғаннан басқа барлық әскери қызметші жиналатын жаққа қарай бұрылады. Содан соң жиіленген жарты адыммен (жүгіре) жиналған сап үшін белгіленген аралыққа келеді де, өз бетінше тоқтап, солға (оңға) бұрылады.

Бөлімшенің қозғалуы үшін: «Бөлімше, қарубау-ФА! (иық-ҚА!)», «Адым (саптық адыммен, жүгіре) БАС!» пәрмендері беріледі. Қажет болса, пәрменде қозғалыс бағыты мен түзелу жағы көрсетіледі. Мысалы: «Бөлімше, қарубау-ФА! (иық-ҚА!)», «Саптық алаң бағытына, назар оңға (солға), адым (саптық адыммен, жүгіре)-БАС!». «БАС!» пәрмені бойынша барлық әскери қызметші назарды және аралық пен арақашықты сақтай отырып, сол аяқтан қозғалысты бір уақытта бастайды.

Назар жағы көрсетілмеген жағдайда назар оң жақ қапталға қарай басты бұрмай көзқараспен жүргізіледі. Бөлімшені тоқтату үшін «Бөлімше, ТОҚТА!» пәрмені беріледі.

Әскери қызметшілерде қарудың әр түрі болған жағдайда және олардың біреуін басқа күйге ауыстыру қажет болған кезде пәрменде осы қарудың атауы көрсетіледі. Мысалы: «Автоматтарды кеуде-ГЕ!», «Пулеметтерді қарубау-ФА!», «Карабиндерді иық-ҚА!».

Сапта тұрып орнында шетке қарай бірнеше адымға орын ауыстыру үшін «Бөлімше, оң-ҒА! (сол – ҒА!)», ал сап бурылғаннан кейін «Бес адым алға, адым БАС!» пәрмендері беріледі. Әскери қызметшілер қажетті адым санын жасағаннан кейін бөлімше «Сол-ҒА! (оң-ҒА!)» пәрмені бойынша бастапқы күйге бұрылады. Аяқ алысты ретсіз алып жүру қажет болған кезде «Ретсіз – АДЫМДА!», ал аяқ алысты ретпен алып жүру үшін «Ретпен – АДЫМДА!» пәрмені беріледі (ретпен жүру бағыттаушы бойынша немесе командирдің санауы бойынша жүзеге асырылады).

Қозғалыс бағытын орнынан иықпен өзгерту үшін «Бөлімше, оң (сол) иық алға, адым – БАС!» жүру кезінде «Бөлімше, оң (сол) иық алға – АДЫМДА!» пәрмені беріледі.

Осы команда бойынша бөлімше оң (сол) иықпен алға енуді бастайды; еніп келе жатқан қапталдың шеткі адамы басын маңдайшеп бойына бұрып, өзінің қозғалысын қалғандарын қозғалмайтын қапталға ығыстырмайтындай етіп толық адыммен жүреді; қозғалмайтын қапталдың шеткі адамы орнында адамдайды және біртіндеп енетін қапталдың қозғалысымен үйлесе отырып, солға (оңға) бұрылады; қалғандары енетін қапталға қарап маңдайшеп бойынша түзелуді сақтай отырып (басын бұрмай) және қозғалмайтын қаптал жағында тұрған жанындағының шынтағын сезе отырып, олар қорғалмайтын қапталға жақындаған сайын шағын адым жасайды.

Бөлімше қажеттілігіне қарай бұрылғанда «ТУРА!» немесе «Бөлімше, ТОҚТА!» пәрмені беріледі.

Бөлімшені бір қатардан екі қатарға қайта тұрғызу үшін алдын ала «Бөлімше, бірінші-екіншіге САНАЛ!» пәрмені бойынша бірінші және екіншіге санау жүргізіледі. Осы пәрмен бойынша әрбір әскери қызметші оң қапталдан бастап кезекпен жылдам өзінің сол жағында тұрған әскери қызметшіге басын бұра отырып, өз нөмірін атайды және жылдам басын тік қаратады; сол жақ қапталдағы басын бұрмайды.

Жалпы нөмірлеу бойынша есеп те осылай жүргізіледі, ол үшін «Бөлімше, ретпен САНАЛ!» пәрмені беріледі. Екі қатарлы сапта екінші қатардың сол жақ қапталындағы адам жалпы нөмірлеу бойынша саптың есебі аяқталғаннан кейін «толық» немесе «толық емес» деп баяндайды.

Орындалатын пәрмен бойынша екінші нөмірлер бірінші нөмірлердің ту сыртына тұру үшін сол аяғымен артқа адым жасайды, оң аяғын жерге қоймастан, оң жаққа адым жасап, сол аяғын жерге қояды.

Бөлімшені орнына бір қатардан екі қатарға қайта тұрғызу «Бөлімше, екі қатарлы САПҚА ТҰР!» пәрмені бойынша жүргізіледі.

Егер бөлімшенің сол қапталында бір қатарлы сапта бірінші нөмірлі әскери қызметші тұрса, онда екі қатарға қайта тұрғызу кезінде оның оң жағында тұрған екінші нөмірлі әскери қызметші оң аяғымен артқа бір адым жасайды, сол қапталдағы бірінші нөмірлі әскери қызметшінің ту сыртына тұру үшін сол аяғын жерге қоймастан, сол жаққа адым жасап, оң аяғын қояды.

Бөлімшені орнында екі қатарлы жинақталған саптан бір қатарлы сапқа қайта тұрғызу үшін бөлімше алдын ала бір адымға алшақтайды, содан кейін «Бөлімше, бір қатарға САПҚА ТҰР!» пәрмені беріледі.

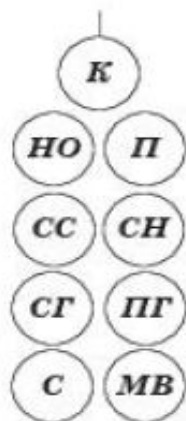
Пәрмен бойынша екінші нөмірлер сол аяғымен сол жаққа бір адым жасайды, оң аяғын қоймаста, бір адым алға жасайды және сол аяғын жерге қоя отырып, біріншілердің қатарына шығады.

Егер бөлімшенің екі қатарлы сабындағы соңғы қатар толық болмаса, онда бір қатарлы сапқа қайта тұрғызу кезінде соңғы қатарда тұрған екінші нөмірлі әскери қызметші оң аяғымен оң жаққа бір адым жасайды. сол аяғын жерге қоймастан, алға бір адым жасап, оң аяғын жерге қояды.

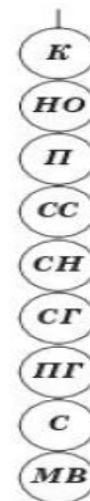
Жорықтық сап.

Бөлімшенің жорықтық сабы бір лекті немесе екі лекті болуы мүмкін.

Бөлімшенің бір орында бір (ек) лекті сапқа тұрғызу «Бөлімше, бір лекке САПТАЛІ» пәрмені бойынша жүргізіледі. Бөлімше командирі сапты тұрысты қабылдап және пәрменді беріп, қозғалыс бағытына қарап тұрады, ал бөлімше штат бойынша сапқа тұрады.

ә) Бөлімшенің лекке екеуден сапталған жорықтық сабы

8.3-сурет. а) Бөлімшенің лекке біреуден сапталған жорықтық сабы

Бөлімшені өрістетілген саптан лекке қайта сапқа тұрғызу «Бөлімше, оң-ҒА!» пәрмені бойынша бөлімшенің оңға бұрылуымен жүргізіледі. Екі қатарлы саптың бұрылуы кезінде бөлімше командирі оңға жарты адым жасайды.

Бөлімшені лектен өрістетілген сапқа қайта тұрғызу «Бөлімше, сол-ФА!» пәрмені бойынша бөлімшенің солға бұрылуымен жүргізіледі. Екі лекті бөлімшенің бұрылуы кезінде бөлімшенің командирі алға жарты адым жасайды.

Бөлімшені бір лектен екі лекке қайта сапқа тұрғызу «Бөлімше, екі лекпен адым БАС!» (жүру кезінде - «АДЫМДА!») пәрмені бойынша жүргізіледі.

Орындалатын пәрмен бойынша бөлімше командирі (бағыттаушы) жарты адыммен жүреді, екінші нөмірлер оңға шығып, адым ырғағымен лектегі өз орнына тұрады; «Бөлімше, ТУРА!» немесе «Бөлімше, ТОҚТА!» пәрменіне дейін жарты адыммен қозғалады.

Бөлімшені екі лектен бір лекке қайта сапқа тұрғызу «Бөлімше, бір лекпен, адым БАС!» (жүру кезінде - «АДЫМДА!») пәрмені бойынша орындалады.

Орындалатын пәрмен бойынша бөлімше командирі (бағыттаушы) толық адыммен, ал қалғандары жарты адыммен жүреді; орынның босауына қарай екінші нөмірлер адым ырғағымен бірінші тұрғанның ту сыртына еніп, толық адыммен қозғалысты жалғастырады.

Лектің қозғалыс бағытын өзгерту үшін мынадай пәрмендер беріледі: «Бөлімше, оң (сол) иық алға, адым-ДА!», бағыттаушы «ТУРА!» командасына дейін солға (оңға) бұрылады, қалғандары оның соңынан жүреді; «Бөлімше, менің соңымнан, адым-ДА!» (жүгіре-БАС!), бөлімше командирдің соңынан жүреді.

в) Қорытынды бөлім:

Сұрақтар:

1. Бөлімшенің өрістетілген сабы қандай болуы мүмкін ?
2. Бөлімшені бір немесе екі қатарлы сапқа тұрғызу қандай пәрмен бойынша жүргізіледі ?
3. Бөлімше құрамын бір немесе екі қатарлы сапқа тұрғызу ретін айтыңдар.
4. Бөлімшені өрістетілген және жорықтық сапқа тұрғызу туралы айтып беріңдер.
5. Бөлімшені солға және ортасынан ажыратудағы және қосу кезіндегі әрекеттерді орындаңдар.
6. Бөлімшені бір қатардан екі қатарға және екі қатардан бір қатарға қайта сап құру әрекеттерін орындаңдар.
7. Бөлімшені бір лектен екі лекке және екі лектен ір лекке қайта сап құру әрекеттерін орындаңдар.